

Opinnäytetyö (AMK)
Diakin viestinnän koulutusohjelma
Journalismi
2014

Anni Kemppainen

OPAS YRITYSHISTORIIKIN KIRJOITTAJALLE

– case Vaisaari

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Viestinnän koulutusohjelma | Journalismi

2014 | 23

Ohjaaja: Samuel Raunio

Anni Kemppainen

OPAS YRITYSHISTORIIKIN KIRJOITTAJALLE – CASE VAISAARI

Tämän opinnäytetyön tuoteosa on raisiolaiselle huoltoyhtiölle, Vaisaaren Huolto Oy:lle, tilaustyönä tehty yrityshistoriikki. Tutkimusosa selvittää, miten syntyy hyvä yrityshistoriikki ja mitä kaikkea pitää ottaa huomioon historiikin suunnittelu- ja toteutusvaiheessa – se toimii oppaana opiskelijalle, joka tekee opinnäytetyönään historiikin. Lisäksi opinnäytetyössä kerrotaan Vaisaaren Huolto Oy:lle tehdyn yrityshistoriikin tekoprosessista suunnitelmasta toteutukseen ja työn toteutuksen aikana opituista asioista.

Tuoteosa syntyi pääosin Vaisaaren Huolto Oy:n entisten ja nykyisten työntekijöiden sekä Vaisaaren asuinalueella pitkään asuneiden henkilöiden haastattelujen pohjalta. Tutkimusosan lähteinä on käytetty historiantutkimusta ja historiikinkirjoittamista käsitteleviä teoksia sekä ammattikorkeakoulujen julkaisuarkisto Theseuksesta löytyviä opinnäytetöitä, joissa on niinkään ollut tuoteosana historiikki jollekin taholle. Tällaisia opinnäytetöitä löytyy Theseuksesta, mutta mikään niistä ei ole opasmainen. Tämä opinnäytetyö pyrkii paikkaamaan tuon aukon.

Kokemuksen ja lähdeosteiden pohjalta voidaan päätellä, että yrityshistoriikin kirjoittamisessa erittäin tärkeää on huolellinen suunnittelu ennen työn aloittamista. On luettava yrityshistoriikkeja ja niiden kirjoittamisesta kertovia teoksia. Lisäksi on selvitettävä tarkkaan, mitä työn tilaaja haluaa ja odottaa. Moni on lukenut historiikkeja ja jokaisella on jonkinlainen käsitys siitä, mitä ne ovat. Jokainen yritys on erilainen ja jokaiseen yrityshistoriikkiin kohdistuu erilaisia odotuksia. Lisäksi tilaustyö rajoittaa kirjoittajan vapauksia. Asiakkaan toive on etusijalla.

ASIASANAT:

Historiikit, yrityshistoriikit, yritykset, historia, haastattelut

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Media and Communication | Journalism

2014 | 23

Instructor: Samuel Raunio

Anni Kemppainen

GUIDE FOR WRITING A COMPANY HISTORY – CASE VAISAARI

The product part of this bachelor's thesis is a company history made on commission for a property maintenance company in Raisio, Vaisaaren Huolto Oy. The research part of the thesis examines how a good company history is made and what are the things that need to be considered when planning and realising a history – it serves as a guide for a student making a history as their bachelor's thesis. In addition, the thesis imparts the process of the company history made for Vaisaaren Huolto Oy from planning to realisation and the things that were learned during the process.

The product part is based mainly on the interviews of former and current employees of Vaisaaren Huolto Oy and people living in the neighbourhood of Vaisaari. The sources of the research part are books on history research and bachelor's theses with a company history as a product part found in Theseus thesis archive. These kind of theses can be found in Theseus, but none of them is a guide. This thesis strives to fill that gap.

Based on the experience and on the reference books, it can be concluded that when writing a company history, careful planning before starting the work is very important. Company histories and books about writing company histories should be read. The wishes and expectations of the orderer should also be imparted precisely. Many people have read histories and everyone has some kind of conception about what they are. Every company is unique and different expectations are targeted at every company history. In addition, a commission limits the freedom of the writer. The customer's wish comes first.

KEYWORDS:

Histories, company histories, companies, history, interviews

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 MIKÄ ON HISTORIIKKI JA MIKSI NIITÄ KIRJOITETAAN?	7
3 VAISAAREN HUOLTO	8
4 VAISAAREN HUOLLON HISTORIIKKI	9
4.1 Vaisaaren Huollon historiikin suunnittelu ja toteutus	9
4.2 Lopputulos	10
5 MITEN KIRJOITETAAN HYVÄ HISTORIIKKI?	13
5.1 Työn suunnittelu	13
5.2 Aikataulutus	14
5.3 Luvat ja tekijänoikeudet	16
5.4 Haastattelut	16
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	19
LÄHTEET	22

LIITTEET

Liite 1: Kirjallisuuskatsaus

1 JOHDANTO

Moni yritys haluaa teettää toiminnastaan historiikin. Historiikki teetetään usein yrityksen merkkipäivän yhteydessä, etenkin silloin, kun täytetään pyöreitä vuosia. Historiikki on paitsi teos, jonne on merkitty muistiin yrityksen vaiheet, myös statussymboli – eihän vähäpätöistä toimintaa kirjoitettaisi ylös historiikin muotoon.

Historiikin kirjoittaminen on oma lajinsa. Historiikki ei ole sama asia kuin historiankirja. Se ei ole myöskään pitkä versio lehtiartikkelista. Historiikki perustuu faktoihin, mutta lopputulosta ohjailevat tilaajan toiveet. Historiikki on siis jollain tapaa subjektiivinen; se on niin tilaajan, tekijän kuin haastateltujenkin näkemys asioista.

Opinnäytetyöni koostuu kahdesta osasta. Tuoteosa on raisiolaiselle Vaisaaren Huolto Oy:lle (jatkossa Vaisaaren Huolto) toimeksiantona toteutettu 40-vuotishistoriikki. Huoltoyhtiön hallitus lähestyi oppilaitostamme ja tarjosi historiikin kirjoittamista opinnäytetyön aiheeksi. Päätin kirjoittaa historiikin, koska olen kiinnostunut yritysmaailmasta ja halusin kokeilla lehtijuttua pidemmän teoksen kirjoittamista. Lisäksi olin halukas tutustumaan itselleni aiemmin tuntemattomiin aiheisiin, yrityshistoriikkeihin ja huoltoyhtiöiden toimintaan. Vaisaaren Huollon historiikin kirjoittaminen alkoi maaliskuussa 2013. Työ valmistui marraskuussa 2014.

Vaisaaren Huollon historiikki käsittelee yhtiön historian lisäksi Raisiossa sijaitsevan Vaisaaren asuinalueen vaiheita. Tämä oli toimeksiantajan toivomus. Ratkaisu on myös luonteva, sillä asuinalue on suhteellisen nuori, 1970-luvulla rakennettu, ja huoltoyhtiö perustettiin melko pian sen jälkeen, kun alueen rakentaminen alkoi. Lisäksi huoltoyhtiö sijaitsee fyysisesti Vaisaaren asuinalueen ytimessä, joten yhtiön historia ja asuinalueen historia liittyvät toisiinsa kiinteästi. Historiikki on tehty pääasiassa haastatteleamalla Vaisaaren entisiä ja nykyisiä asukkaita sekä Vaisaaren Huollon entisiä ja nykyisiä työntekijöitä.

Opinnäytetyön kirjallinen osa vastaa kysymykseen: mitä opinäytetyönään yrityshistoriikka kirjoittavan on otettava huomioon työprosessin aikana? Opinnäytetyöni pyrkimyksenä on toimia eräänlaisena oppaana muille opiskelijoille, jotka tekevät historiikin opinäytetyönään. Kirjallinen osa perustuu lähdeostosten lisäksi omiin kokemuksiini Vaisaaren Huollon historiikin kirjoittamisesta. Lisäksi opinäytetyön kirjallisessa osassa raportoidaan, millainen työprosessi historiikin kirjoittaminen oli, miten se onnistui suunnitelmaan nähden ja mitä olisi kannattanut tehdä toisin.

Theseuksesta ei löydy ammattikorkeakoulun opinäytetyönä tehtyä opasta yrityshistoriikka opinäytetyönään tekeville. Yritys-, yhdistys- tai aluehistoriikkeja käsitteleviä opinäytetöitä löytyy Theseuksesta melko paljon, mutta ei juurikaan journalismin opiskelijoiden tekemiä. Haaga-Helia ammattikorkeakoulun journalismin koulutusohjelman opiskelija Eeva Jyringin opinäytetyö käsittelee historiikkikirjan kirjoittamista, mutta siinä näkökulmana on toimittajan taitojen kehittyminen työprosessin aikana (Jyrinki 2013). Tämän opinäytetyön kaltaista, opasmaista työtä ei siis ole Theseuksessa.

2 MIKÄ ON HISTORIIKKI JA MIKSI NIITÄ KIRJOITETAAN?

Englanninkielinen sana history, 'his story', on suomeksi 'hänen tarinansa' – historia on siis ihmisten kertomia tarinoita (Vantti 2010, 57). Historiikki on eri asia kuin historia tai historian kirjoitus. Historiikin määrittelemisen on vaikeaa, sillä se voi olla esitystavaltaan, lähteistöltään ja ulkoasultaan monenlainen. Sen tavoitteena ei ole tieteellisesti punnittu ja hankittu tieto, vaan työn tilaajalle tehty luotettava kokonaisuus. (Katajala 1990, 18–19.) Wahlroosin (2000, 9) mukaan historiikki on lyhyt esitys jonkin alueen, kohteen tai yhteisön historiasta.

Ahvenaisen mukaan (1994, 10) yrityshistoriikki on yrityksen hakuteos, jonne on koottu tärkeää tietoa ja tilastoja esimerkiksi tuotannosta, henkilöstöstä ja asiakkaista. Katajala (1990, 18–19) taas kehottaa selvittämään, mitä historiikki on ja mitä se ei ole, jotta voidaan asettaa historiikin kirjoittamiselle tarvittava vaatimustaso: ”Siltä [historiikilta] ei pidä vaatia tieteellisen tutkimuksen tarkkuutta, mutta kuulopuheiden perusteella kirjoitettua lehtistäkään ei pitäisi kutsua historiikiksi. – – Historiikin tavoitteena ei ole tieteellisesti punnittu ja hankittu tieto, vaan historiikin teettäjälle valmistettava luotettava esitys menneisyydestä.” (emt.)

1990-luvulla suomalaisessa yritysmaailmassa tapahtui paljon asioita, joiden johdosta yrityshistoriikkien kiinnostavuus kasvoi. Näitä asioita olivat esimerkiksi yritysten kasvu, kasvava ikä, ulkomainen pääoma yrityksissä ja yritysten kansainvälistyminen. Kaiken tämän johdosta yritykset ovat halunneet “etsiä entisiä aikojaan”. Historiateos on nähty myös statussymbolina. (Ahvenainen 1994, 9.)

3 VAISAAREN HUOLTO

Raisio on kaupunki Varsinais-Suomen maakunnassa. Se sijaitsee noin kahdeksan kilometrin päässä Turusta. Rasion kokonaispinta-ala on 49,5 km² ja asukasluku (vuoden 2013 lopussa) 24 582. (Rasion kaupunki 2014.)

Vaisaari on reilun tuhannen asukkaan (Rantala 2012) asuinalue Rasion luoteisosassa. Asuinalueen rakentaminen alkoi vuonna 1972 ja päättyi vuonna 1984. Alueen rakennutti Rakennustoimisto A. Puolimatka, joka oli tuolloin Varsinais-Suomen suurin rakennustoimisto. Alueella on 25 asuinrakennusta ja kaksi liikerakennusta. (Vaisaaren Huolto 2014.)

Vaisaaren Huolto on isännöinti- ja aluehuoltoyhtiö, joka nimensä mukaisesti huolehtii yhden asuinalueen, Vaisaaren, isännöinti- ja aluehuoltopalveluista. Yhtiö perustettiin vuonna 1974, vain kaksi vuotta Vaisaaren asuinalueen rakentamistöiden alkamisen jälkeen. Vaisaaren Huollon omistavat alueen 18 asunto- ja kiinteistöosakeyhtiötä. Yritys huolehtii alueen isännöinnistä, kiinteistö- ja jätehuollosta sekä siivouksesta. Se työllistää isännöitsijän, kiinteistösihteerin, kaksi huoltomiestä, viisi porrassiivojaa ja kolme päivystäjää. (Vaisaaren Huolto 2014.)

Nykyään monen taloyhtiön isännöinnistä huolehtii eri yhtiö kuin kiinteistöhuollosta, ja samalla yhtiöllä voi olla vastuullaan useita eri asuinalueita. Esimerkiksi kaksi muuta Rasion alueella toimivaa huoltoyhtiötä, Domino Kiinteistöpalvelut Oy ja Kiinteistöhuolto Japetti Oy, toimivat useassa eri kunnassa (Domino Kiinteistöpalvelut Oy 2014 & Kiinteistöhuolto Japetti Oy 2014). Vaisaaren Huolto onkin nykyaikana harvinainen, talonmiestyypinen isännöinti- ja huoltoyhtiö, joka sijaitsee isännöimänsä asuinalueen keskellä. Vaisaaren Huollon työntekijät tuntevat asukkaat ja asukkaat voivat helposti poiketa alueen ytimessä sijaitsevaan huoltoyhtiöön sen aukioloaikoina.

4 VAISAAREN HUOLLON HISTORIIKKI

4.1 Vaisaaren Huollon historiikin suunnittelu ja toteutus

Historiikki tuli toimeksiantona Vaisaaren Huollolta. Yritys vietti 40-vuotissyntymäpäiväänsä vuonna 2013. Työtarjouksen esitteli tammikuussa 2013 yhtiön hallituksen silloinen puheenjohtaja (jatkossa hallituksen puheenjohtaja), joka halusi teettää työn Turun ammattikorkeakoulun journalistiopiskelijalla. Historiikki oli määrä saada valmiiksi painotuotteeksi 40-vuotisjuhliin, joita vietettäisiin toukokuussa 2013. Historiikin kohderyhmä olivat paitsi vaisaarelaiset ja Vaisaaren Huollon työntekijät, myös firman yhteistyökumppanit ja muut sidosryhmät.

Vaisaaren Huolto halusi aluksi tilata myös historiikin taiton ja kuvankäsittelyn Turun ammattikorkeakoulun opiskelijoilta. Ammattikorkeakoulun mainonnan suunnittelun opiskelijoiden mainostoimiston hinta taitolle ja kuvankäsittelylle näyttäytyi huoltoyhtiölle korkeaksi, joten hallituksen puheenjohtaja linjasi taiton hoidettavan hallituksen omin voimin esim. Ifolor-valokuvakirjana.

Kuvituksena oli tarkoitus käyttää sekä vanhoja valokuvia alueesta että uusia valokuvia haastatelluista. Uudet valokuvat oli tarkoitus ottaa haastattelujen yhteydessä. Valokuvat oli tarkoitus ottaa Vaisaaren Huollon omistamalla järjestelmäkameralla ja tavallisella digitaalikameralla.

Suunnittelin työn toteutuksen pääosin yksin. Tapaamisessani hallituksen puheenjohtajan kanssa hahmottelimme jonkin verran sitä, mitä olisi tarkoitus tehdä, mutta konkreettista suunnitelmaa emme yhdessä tehneet. Vaisaaren Huollon isännöitsijän tai muiden työntekijöiden kanssa en suunnitellut työtä ollenkaan. Heidän kanssaan ainoastaan sovittiin, että alan toteuttaa historiikkia. Tämä tuotti suuria ongelmia jatkossa, kun en oikeastaan tiennyt, mitä tilaaja haluaa. En ollut itsekään ihan varma, mitä olin tekemässä – tosin en tiedostanut sitä. Ajattelin vain, ettei historiikin kirjoittaminen voi olla kovin monimutkaista, olinhan kirjoittanut pitkiä lehtijuttujakin.

Historiikin suurin osa, eli teksti, oli tarkoitus hankkia pääasiassa haastattelemalla yhtiön entisiä ja nykyisiä työntekijöitä sekä alueen entisiä ja nykyisiä asukkaita. Vaisaaren Huolto toimitti minulle listan ihmisistä, joilta voisin pyytää haastattelua. Koska Vaisaaren Huolto ja Vaisaaren asuinalue olivat minulle ennestään täysin tuntemattomia, en olisi löytänyt haastateltavia mitään muuta kautta. Noin puolet listalla olevista ihmisistä suostui haastatteluun. Loput kieltäytyivät vedoten esimerkiksi muistikuviansa vähyyteen. Muutaman ikääntyneen asukkaan kohdalla kävi niin, että yhteyshenkilöksi oli merkitty lähiomainen, joka kertoi, ettei asukas pysty muistisairauden takia enää antamaan haastattelua.

Haastattelin historiikkiin kahtatoista henkilöä. Heistä neljä oli Vaisaaren pitkäaikaisia asukkaita, neljä Vaisaaren Huollon entisiä työntekijöitä ja neljä Vaisaaren Huollon nykyisiä työntekijöitä. Haastattelin jokaista henkilöä yhden kerran lukuunottamatta yhtä, jota haastattelin kahdesti. Lisäksi kahdessa haastattelussa läsnä oli kaksi haastateltavaa.

Toteutin haastattelut maalisi–toukokuussa 2013. Yhden lisähaastattelun tein lokakuussa 2013. Haastattelupaikat vaihtelivat. Yhteensä neljää henkilöä haastattelin heidän kodeissaan Vaisaassa, kahta Vaisaaren Huollon tiloissa, yhtä puhelimitse, kahta (heidän omasta pyynnöstään) sähköpostitse, kahta heidän työpaikoillaan Turussa ja yhtä kahvilassa Raisiossa. Raisioon oli noin 8 kilometrin matka silloisesta asuinpaikastani, joten siellä tehtyjä haastatteluja pyrin järjestämään kaksi tai kolme peräkkäin säästääkseni aikaa ja rahaa.

Käytin historiikin materiaalina lopulta kuitenkin vain kymmenen henkilön haastatteluita, sillä kaksi henkilöistä antoi kommentteja vain parin lauseen verran, eikä niille ollut käyttöä historiikissa.

4.2 Lopputulos

Vaisaaren Huollon historiikin valmistuminen viivästyi yli vuodella. Alun perin tarkoitus oli saada historiikki valmiiksi toukokuuhun 2013 mennessä. Lopulta se valmistui toukokuussa 2014. Katajalan (1990, 20) mukaan onnistuneen

historiikin edellytys on hyvin valmisteltu työsuunnitelma. Kenties suurin syy oman työni viivästymiseen olikin riittämätön valmistautuminen. Aloin työstää historiikkaa juurikaan suunnittelematta. Henkilökohtainen elämäntilanteenikin vaikutti viivästymiseen. Eräs syy olivat myös muutokset, joita Vaisaaren Huollossa tapahtui historiikin kirjoittamisen aikana. Isännöitsijä eli yhtiön toimitusjohtaja vaihtui keväällä 2013. Myös yhtiön hallitus vaihtui – mukaan lukien silloinen puheenjohtaja, eli työn toimeksiantaja ja historiikin yhteyshenkilö. Sitten oltiin tilanteessa, jossa yrityksessä oikein kukaan ei enää tuntunut tietävän, mitä on sovittu ja mitä halutaan. Olin kyseisen puheenjohtajan kanssa kuitenkin vielä myöhemmin tekemisissä, koska hän on alueen pitkäaikainen entinen asukas, joten haastattelin häntä historiikkiin. Samalla juttelimme hieman työnkuvastani, mutta en viitsinyt vaivata häntä kovin paljoa, koska tiesin ettei asia ole enää hänen vastuullaan. Siitä, kenen vastuulla asia oikeastaan oli, en ollut ihan varma. Yhteyttä pidin lähinnä isännöitsijän eli yrityksen toimitusjohtajan kanssa.

Myös historiikin kuvitus osoittautui ongelmalliseksi. Yhtiöltä ei löytynytäkään järjestelmäkameraa, vaan ainoastaan tavallinen digikamera. Hyödynsin kaikki vähäiset kuvaustaitoni, jotta saisin otettua edes välttäviä kuvia haastateltavista. Osasta kuvia tuli ihan kohtuullisia, mutta osa epäonnistui täysin: en osannut käyttää kameraa, ja olin vahingossa laittanut päälle jonkin asetuksen, joka monisti kuvat kymmeneksi postimerkin kokoiseksi kappaleeksi. On selvää, ettei sellaisia voinut käyttää historiikin kuvituksena. Tämä saattoi tosin olla onni onnettomuudessa, sillä osa haastatelluista ihmisistä koki valokuvattavana olon selvästi epämiellyttäväksi. Vanhojen valokuvien löytäminen oli myös hankalaa.

Kun annoin historiikin esilukuun tilaajalle, siihen pyydettiin muutamia korjauksia. Arkaluontoisia tai salassa pidettäviä tietoja pyydettiin poistamaan, mikä on täysin ymmärrettävää. Tämän johdosta huomasin myöhemmin sensuroivani tekstiä jo valmiiksi kirjoittaessani. Eräs haastateltava, joka oli ollut tekemisissä yhtiön kanssa pitkään, kertoi useita mielenkiintoisia asioita. Jo haastatteluhetkellä kuitenkin tiesin, etten voi kirjoittaa kaikkea hänen

kertomaansa historiikkiin. Tämä onkin tilaustyön ongelma: hienotunteisuus ja liikesalaisuudet estävät joskus joidenkin kiinnostavien asioiden kertomisen.

5 MITEN KIRJOITETAAN HYVÄ HISTORIIKKI?

5.1 Työn suunnittelu

Ennen työn aloittamista kannattaa tutustua huolellisesti erilaisiin historian kirjoittamisen oppaisiin. Esimerkiksi tämän opinnäytetyön lähdeluettelosta löytyvät Lasse Wahlroosin Opas historiikirjan tekijälle (2000) ja Kimmo Katajalan Historiikinkirjoittajan opas (1990) ovat käytännönläheisiä ja selkeitä – tosin sisältävät osittain vanhentunutta tietoa. Myös kaikenlaisia historiikkeja kannattaa lukea – sekä yrityshistoriikkeja että alue- ja yhdistyshistoriikkeja. Niin saa jo hyvän käsityksen siitä, mihin ollaan pyrkimässä.

Toimeksiantosopimusta tehtäessä on erittäin tärkeää varmistaa, mitä historiikin tilaaja tarkalleen haluaa. Yrityksessä ei välttämättä tiedetä tarkkaan, mitä historiikilta odotetaan. Tällaisessa tilanteessa kannattaa tutustua ensin itse muihin yrityshistoriikkeihin ja sen jälkeen esitellä niitä asiakkaalle referensseinä. Mallien ja esimerkkien avulla on paljon helpompaa hahmottaa, mitä itse haluaa, ja kertoa se myös työn tekijälle. Esimerkeistä asiakaskin osaa valita sellaiset historiikit, joiden kaltaisen itse haluaa tilata.

Lisäksi kannattaa kysyä seuraavanlaisia kysymyksiä:

- Miksi historiikki tehdään?
- Kenelle historiikki tehdään?
- Mitä historiikissa pitää käydä ilmi?
- Millainen sävy historiikissa halutaan olevan?
- Mitä historiikilla halutaan saavuttaa?

Kirjallinen sopimus historiikin kirjoittamisesta kannattaa tehdä aina, vaikka historiikki tehtäisiin tutulle firmalle, vaikka työn toimeksiantaja olisi tekijän ystävä tai vaikka työstä ei maksettaisi palkkaa. Turun ammattikorkeakoulu vaatii

toimeksiantosopimuksen joka tapauksessa, mutta kirjallinen sopimus on tärkeä myös opinnäytetyön tekijän itsensä takia. Kun sopimus on allekirjoitettu, jokainen osapuoli tietää, mitä historiikkiin kuuluu. Mahdollisista muutoksista ja lisäyksistä on sovittava erikseen.

Sopimuksessa tulisi olla mainittuna ainakin seuraavat asiat:

- Sopijaosapuolet. Kuka tilaa historiikin? Kuka toteuttaa sen?
- Työn laajuus. Kuinka pitkä historiikki halutaan? Mitä ajanjaksoa historiikki käsittelee? Käsitelläänkö kohteena olevan yrityksen lisäksi muitakin aiheita, esimerkiksi ympäristöä tai työntekijöiden elämää?
- Työn sisältö. Kuuluuko tekijän toimenkuvaan muutakin kuin tekstin tuottaminen, esimerkiksi taittoa, valokuvaamista tai kuvankäsittelyä?
- Aikataulu. Milloin historiikin on oltava valmis? Entä onko työllä välietappeja, jolloin tekijä esittelee tilaajalle suunnitelman, käsikirjoituksen tai keskeneräisen työn?
- Mahdollinen palkkio. Kuinka paljon työstä maksetaan? Maksetaanko verokortilla, laskulla vai esimerkiksi stipendinä?
- Matkakulujen ja muiden historiikin tekemisestä aiheutuvien kustannuksien korvaaminen.
- Tekijänoikeudet. Jäävätkö oikeudet tekijälle vai luovutetaanko ne tilaajalle kokonaan tai osittain?

(Katajala 1990, 151–153.)

5.2 Aikataulutus

Ennen työn aloittamista on syytä tehdä itselleen aikataulu. Runkona voivat toimia vaikkapa opinnäytetyön ohjaajan kanssa sovitut tapaamiset. Välitavoitteet ovat tärkeitä: ne ovat pysäkkejä, joilla voidaan tarkastella, miten työ etenee. Ne myös antavat tekijälle onnistumisen tunteita koko prosessin aikana, mikä auttaa jaksamaan prosessin loppuun saakka. Historiikin

kirjoittaminen on aikaavievä prosessi, ja se voi tuntua liian työläältä, ellei sitä pilko osiin.

Kannattaa muistaa, että aikataulut muuttuvat. Usein aika meinaa loppua kesken, joten aikataulu on syytä suunnitella väljästi. Myöskään vapaapäiviä ei saa unohtaa. Ne eivät ole vain lepoa, vaan myös tekstin kehittymistä varten.

Kirjoittaminen on välillä raskasta. Historiikin tekijän on käytettävä työssä myös omaa luovuuttaan, eikä sellaista työtä jaksakaan tehdä kovin montaa tuntia päivässä. Varaa kirjoitusvaiheelle siis reilusti aikaa. Vantti (2010, 125) toteaa, että tauot kirjoitustyössä ovat suorastaan välttämättömiä – kun tekstin ottaa esille uudelleen, sen näkee toisenlaisin silmin, ja teksti kypsyy valmiiksi pikku hiljaa. Kun antaa itsensä ja tekstin levätä välillä, mieli työstää tekstiä itsekseen. Idea vaikkapa rakenteen ratkaisemiseksi voi tulla muita askareita suorittaessa. (Vantti 2010, 125.)

Oma silmäpari ei aina riitä, joten tekstiä kannattaa luetuttaa myös muilla ihmisillä pitkin kirjoitusprosessia. Pyydä mielipiteitä opinnäytetyösi ohjaajan lisäksi vaikka opiskelukavereilta tai läheisiltä. Kaikki kirjoittajat, ammattilaisetkin, ovat sokeita omalle tekstilleen, sillä se on kirjoittajalle liian lähellä ja liian tuttua (Vantti 2010, 138).

Tilaaajan kanssa kannattaa niinkään olla yhteydessä tasaisin väliajoin historiikin kirjoittamisen aikana. Yrityksissä voi monesti olla kiire muiden asioiden kanssa eikä heillä ole aina aikaa vastata heti sähköpostiisi tai lukea keskeneräistä historiikkia, mutta ainakin historiikin kirjoittaja osoittaa olevasi ahkera, tilanteen tasalla ja tavoitettavissa sen varalta, että tilaajalla on asiaa. Jos vastaan tulee ongelmia, niistä kannattaa kysyä heti eikä jättää asioita roikkumaan viikkokausiksi. On hyvä tarkistaa pitkin kirjoitusprosessia, että on tekemässä juuri sitä, mitä tilaaja on alun perin halunnut, ettei päädy tuhlaamaan aikaa tekemällä turhaa työtä.

5.3 Luvat ja tekijänoikeudet

Kun haastatellaan ihmisiä historiikka varten, he yleensä ymmärtävät, mistä on kyse. Tästä ei voi kuitenkaan olla varma, joten asia kannattaa tarkistaa aina. Jokaiselle haastateltavalle on kerrottava erikseen, mihin heitä haastatellaan ja missä sitaatit julkaistaan. Heille on syytä tarjota myös mahdollisuus lukea omat sitaattinsa ennen julkaisua ja kysyä, saako heidän nimensä ja mahdollisen tittelinsä julkaista historiikissa. Näin vältetään väärinkäsityksiltä ja ikävyyksiltä. Tällainen toimintatapa on paitsi hyvän tavan mukainen, myös eettisesti kestävä, ja esimerkiksi journalistin eettinen ohjeistus vaatii sitä: ”Haastateltavalla on oikeus saada ennakolta tietää, millaisessa asiayhteydessä hänen lausumaansa käytetään. – – Haastateltavalle pitää aina kertoa, onko keskustelu tarkoitettu julkaistavaksi vai ainoastaan tausta-aineistoksi. – – Haastateltavan pyyntöön tarkastaa lausumansa ennen julkaisemista on syytä suostua, jos julkaisuaikataulu sen mahdollistaa.” (Journalistiliitto 2014.)

On myös muistettava, että historiikki on kertaluonteinen julkaisu. Jos siihen jää virheitä, tietoja ei voida päivittää tai oikaista seuraavassa numerossa. Siksi historiikkiin tuleva materiaali on tarkastettava erityisen huolellisesti.

Vanhat valokuvat sopivat historiikin kuvittamiseen erinomaisesti. Niiden kohdalla on muistettava tarkistaa tekijänoikeudet. Valokuvien suoja-aika on 50 tai 70 vuotta tapauksesta riippuen ja lupa käyttöön on aina kysyttävä valokuvan ottajalta (Visuaalisen alan taiteilijoiden tekijänoikeusyhdistys Kuvasto ry 2014). Turvallisinta – ja helpointa – on käyttää valokuvia, jotka löytyvät haastateltavan omasta kotialbumista ja ovat hänen itsensä tai perheenjäsenen ottamia. Tällöinkin tulee kysyä lupa kuvan käyttöön ja mainita kuvaajan nimi kuvan yhteydessä.

5.4 Haastattelut

Henkilöt valitaan haastateltaviksi siksi, että he edustavat jotakin ryhmää, joka on olennainen työn kannalta (Hirsjärvi & Hurme 2000, 83). Historiikkiin

haastateltavat ihmiset valitaan tietenkin sen perusteella, että haastateltavilla on muistoja ja kokemuksia historiikin kohteesta. Yrityksen kohdalla luonnollisia valintoja haastateltaviksi ovat tietenkin yrityksen työntekijät, niin nykyiset kun entisetkin. Heihin saa yhteyden yrityksen kautta. Vaisaaren Huollon historiikka varten sain huoltoyhtiöltä listan ihmisistä, joita voisin haastatella. Heistä osa ei ollut yrityksen työntekijöitä, vaan Vaisaaren asuinalueen pitkäaikaisia asukkaita. Heidän haastattelunsa toivat historiikkiin lisätietoa, jota en olisi saanut pelkkiä yritykseen kuuluvia ihmisiä haastatteleamalla. Yrityshistoriikka tehdessään kannattaa aina myös harkita yrityksen asiakkaiden, yhteistyökumppaneiden ja muiden sidosryhmien ottamista mukaan haastateltavien joukkoon.

Yleensä haastattelu sovitaan haastateltavan kotiin. Haastattelijan ei tule ilmestyä paikalle ennen sovittua aikaa eikä myöskään myöhästyä. Kohtelias käytös on suotavaa: vanhempaa ihmistä teititellään tarvittaessa, eteisestä siirrytään edemmäs asuntoon vasta kun haastateltava pyytää. Jokapäiväisistä asioista jutustelu ennen haastattelutilannetta tuo luottamusta osapuolten välille ja auttaa haastateltavaa siirtymään rooliinsa, joka voi olla hänelle uusi ja outokin. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 89–90.)

Haastattelutilanne tapahtuu useimmiten keittiössä tai olohuoneessa. Paikalla ei ole väliä, kunhan osapuolet istuvat tarpeeksi lähellä toisiaan ja näkevät toistensa ilmeet, mikä on palautteen kannalta tärkeää. Haastateltava saattaa laittaa esimerkiksi ruokaa haastattelun aikana. Tästä ei ole haittaa, kunhan askareet eivät sido haastateltavan ajatuksia. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 91–92).

Haastattelut kannattaa ehdottomasti nauhoittaa, jotta ei tarvitse kirjoittaa kaikkea ylös haastattelutilanteessa, vaan voi keskittyä kuuntelemaan ja esittämään lisäkysymyksiä. Ilman kynää ja paperia tehtävä haastattelu on myös otollisempi luontevaa ja vapautunutta keskustelua ajatellen (Hirsjärvi & Hurme 2000, 92).

Joskus haastateltava menee hämilleen, kun nauhuri laitetaan päälle. Siksi haastattelun nauhoittamisesta ei kannata tehdä suurta asiaa; voi vain mainita ottavansa haastattelun nauhalle (Hirsjärvi & Hurme 2000, 93). Itse huomasin

Vaisaaren Huollon historiikkaa tehdessäni huomasin toimivimmaksi tavaksi mainita, että nauhoitan haastattelun vain siksi, etten joutuisi kirjoittamaan kaikkea, ja että poistaisin nauhoitteen purettuani haastattelun. Nauhoittamista ja muita haastattelutilanteessa mahdollisesti esille nousevia asioita olen käsitellyt tarkemmin kirjallisuuskatsauksessa (liite 1).

Osa ihmisistä kokee myös valokuvattavana olemisen epämiellyttäväksi. Kannattaakin miettiä etukäteen toimintatapa tällaisia tilanteita varten, ettei haastattelu jää tekemättä haastateltavan jännittämisen takia. Jos haastateltava jännittää haastattelun nauhoittamista, muistiinpanot voi tehdä kirjoittamalla käsin tai koneella. Jos hän kieltäytyy valokuvasta, voi kysyä, olisiko hänellä itsestään valmiina jotain valokuvaa, jota voisi käyttää. Nämä asiat kannattaa ottaa huomioon myös sen varalta, että nauhuri tai kamera ei toimi haastattelutilanteessa.

Haastattelut kannattaa litteroida samana päivänä, sillä tuoreeltaan muistissa ovat vielä sellaisetkin asiat, joita nauhalle ei ole välttämättä päätynyt (Nevala 2013, 21).

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyöni kirjallisen osan kirjoittaminen oli opettavainen kokemus. Jos aloittaisin Vaisaaren Huollon historiikin tekemisen vasta nyt, tällä tiedolla ja kokemuksella, siitä tulisi paljon kattavampi ja johdonmukaisempi. Siksi yrityshistoriikin kirjoittamisen tulisikin aina alkaa perusteellisella perehtymisellä aiheesta kirjoitettuihin teoksiin. Oikeastaan olen sitä mieltä, ettei pelkkä lukemallakaan perehtyminen riitä. Aihetta käsittelevien teosten pohjalta tulisi kirjoittaa essee aiheesta ”Miten kirjoitetaan yrityshistoriikki”. Itse sain paljon hyödyllistä tietoa ja näkökulmia aiheesta kirjoittaessani kirjallisuuskatsausta, joka on tämän opinnäytetyön liitteenä – ikävä kyllä vasta sen jälkeen, kun Vaisaaren Huollon historiikki oli jo lähes valmis. Tämä johtopäätös on luultavasti aika yleinen ja toisaalta myös mahdoton: enhän minäkään ala enää kirjoittaa koko historiikkia uudestaan. Mutta jos jatkossa kirjoitan historiikkeja muille yrityksille tai vastaaville tahoille, tulee lopputuloksesta varmasti parempi. Vaisaaren Huollolle kirjoittamani yrityshistoriikki on ensimmäinen tekemäni, ja se näkyy työn laadussa. Historiikin kirjoittamisen kenties tärkein vaihe on suunnitteluvaihe, ja se on syytä tehdä tarkkaan. Jokainen osa on suunniteltava erikseen. Lisäksi pitkin prosessia on tarkistettava toimeksiantajan kanssa, että työ on menossa haluttuun suuntaan.

Parempaan lopputulokseen päästäkseni minun olisi ehdottomasti kannattanut käyttää kirjallisten lähteiden myös henkilölähdettä työn suunnitteluvaiheessa. Historiikin kirjoittamisen oppaiden rinnalle olisi siis kannattanut etsiä joku, jolla on kokemusta historiikkien kirjoittamisesta. Sopiva henkilö olisi voinut olla historioitsija, ammatikseen yrityshistoriikkeja kirjoittava toimittaja tai joku aiemmin opinnäytetyönään historiikin tehnyt. Vasta nyt huomaan, että lähdekirjallisuus ei kuitenkaan tarjonnut vastauksia ihan kaikkiin kysymyksiin.

Valmis historiikki on kirjoittajan näkemys ja haastateltujen näkemys. Asioiden kulusta tietämätön saattaa lukea historiikkia vailla lähdekritiikkiä. Etenkin nykyaikana, kun internetin suhteen kehoitetaan olemaan kriittisiä, pitää moni

painettua kirjaa totuudenmukaisena eikä välttämättä lukemisen aikana koko ajan muista, että jokaisen sanan on kirjoittanut ihminen. Historiikinkirjoittajalla on siis vastuu siitä, että tapahtumat kirjoitetaan muistiin niin kuin ne ovat tapahtuneet. Onhan historian ammattilaistenkin kirjoittama historia ihmisten luomaa totuutta, johon vaikuttavat tutkimusmenetelmät, tutkijan etiikka ja motiivit sekä kullekin ajalle ominaiset käsitykset asioista (Vantti 2010, 56). Yrityshistoriikki saattaa käsitellä asioita, joita ei ole koskaan ennen kirjoitettu ylös. Lukijalle historiikki voi siis olla ainoa tiedonlähde kyseiseen aiheeseen ja hänen käsityksensä muotoutuu historiikin mukaan. ”Kysymykset, jotka kohdistuvat ”meidän” tietämykseemme menneisyydestä, koskevat todellisuudessa historiantutkijan tietämystä menneisyydestä (Carr 1986, 2–3 Kalelan 2002, 5 mukaan).”

Kun kirjoitetaan ihmisten muistojen pohjalta, joudutaan aina miettimään, onko kaikki kerrottu totta. Ihmiset voivat muistaa väärin, heillä voi olla keskenään erilaisia käsityksiä asioista tai he voivat tarkoituksella korostaa itselleen mieluisia asioita ja vastaavasti jättää kertomatta epämieluisia asioita. Lähdekriittisyys onkin itsestäänselvyys historiikin kirjoittajalle. Mutta miten voidaan tarkistaa faktat, jos kyseessä on asia, josta ei löydy mitään kirjallisia lähteitä? Vantin (2010, 57–58) mukaan historiantutkija myöntää epävarmuutensa, sillä historia perustuu ihmisten kertomuksiin. Objektivistista ja yhtä ainoaa totuutta ei enää tavoitella, sillä ei voida olla varmoja historiallisesta totuudesta. (Vantti 2010, 57–58.) Tämä korostuu etenkin sellaisen historiikin kohdalla, joka perustuu ainoastaan henkilöhaastatteluihin. Vaisaaren Huollon historiikkia kirjoittaessani huomasin, että joidenkin ihmisten tarinoden yksityiskohdat saattoivat olla ristiriidassa keskenään. Joku saattaa muistaa väärin. Joku on eri mieltä kuin toinen, ja tuo asian siksi esille eri tavalla. Ihmisiä haastatellessaan historiikinkirjoittajan on muistettava esimerkiksi kysellä tarkentavia kysymyksiä. Lisäksi esipuheessa tai lähdeluettelossa kannattaa mainita selkeästi, että historiikin pääasiallinen lähde ovat henkilöhaastattelut. Näin lukija ymmärtää, mistä on kyse. Kuten luvussa 2 mainitsin, historiikki on eri asia kuin historia, eikä historiikilta vaadita tieteellisen tutkimuksen tarkkuutta (Katajala 1990, 18–19).

Vaisaaren Huollon historiikka varten vaisaarelaisia haastatellessani huomasin, että alueen historia oli tärkeä asia asukkaille ja he kertoivat siitä mielellään. Historiikit ovat tärkeitä niille ihmisille, jotka ovat olleet tekemisissä historiikin kohteen kanssa. Historiikkeja siis kannattaa tehdä; sen lisäksi, että ne tallentavat arvokasta tietoa yrityksestä tai alueesta, ne myös toimivat hyvän hengen nostattajina sekä lisäävät ihmisten omanarvontuntoa ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Jatkotutkimusta voisi tehdä esimerkiksi siitä, miten yritys- tai aluehistoriikit vaikuttavat asukkaiden tai työntekijöiden itsetuntoon ja alueidentiteettiin.

LÄHTEET

Ahvenainen, J. 1994. Yrityshistorian kirjoittaminen. Helsinki: Finn Lectura.

Carr, D. 1986. Time, Narrative and History. Teoksessa Kalela, J. 2002. Historiantutkimus ja historia. Helsinki: Gaudeamus.

Domino Kiinteistöpalvelut Oy 2014. Yhtiön kotisivut. Viitattu 29.10.2014.
<http://www.kiinteistonhuoltoturku.fi/>

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu – teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Helsinki University Press.

Jyrinki, E. 2013. Näin tehtiin Keuruun Soittajapoikien 60-vuotishistoriikki. Opinnäytetyö. Journalismin koulutusohjelma. Helsinki: Haaga-Helia ammattikorkeakoulu.

Kalela, J. 2002. Historiantutkimus ja historia. Helsinki: Gaudeamus.

Katajala, K. 1990. Historiikinkirjoittajan opas. Jyväskylä: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Kiinteistöhuolto Japetti Oy 2014. Yhtiön kotisivut. Viitattu 29.10.2014.
<http://info.japetti.fi/>

Nevala, L. 2013. Hotelli Alexanderin historiikki. Opinnäytetyö. Liiketalouden koulutusohjelma. Tampere: Tampereen ammattikorkeakoulu.

Raisio kaupunki 2014. Kunnan kotisivut. Viitattu 29.10.2014.
<http://www.raisio.fi/>

Rantala, J. 2012. Taulukko Vaisaaren asuinalueen ikäjakaumasta 29.11.2012. Henkilökohtainen tiedonanto sähköpostilla 5.2.2013.

Suomen Journalistiliitto 2014. Journalistin ohjeet 2014. Viitattu 5.5.2014.
<http://www.journalistiliitto.fi/pelisaannot/journalistinohteet/>

Wahlroos, L. 2000. Opas historiikirjan tekijälle. Helsinki: Finn Lectura.

Vaisaaren Huolto 2014. Yhtiön kotisivut. Viitattu 6.4.2014.
<http://www.vaisaarenhuolto.fi/>

Vantti, M. 2010. Totta ja tarua – kirja menneisyydestä kirjoittavalle. Tampere: Mediapinta.

Visuaalisen alan taiteilijoiden tekijänoikeusyhdistys Kuvasto ry 2014.
Yhdistyksen kotisivut. Viitattu 3.11.2014.
<http://www.kuvastory.fi/index.php?cat=26&lang=fi&mstr=3>

Liite 1: Kirjallisuuskatsaus

Kohti yrityshistoriikin kirjoittamista

Kuka kirjoittaa historiikin?

Historiikki on tilaajalle – esimerkiksi yritykselle tai yhdistykselle – valmistettu teos. Sen pituus voi vaihdella muutamasta sivusta pariin sataan sidottuun sivuun (Katajala 1990, 19).

Historiikin kirjoittaja ei välttämättä löydy yrityksen sisältä. Vaikka toimistossa istuisi hyvät kirjoitustaidot omaava työntekijä – Ahvenainen (1994, 11–12) puhuu tiedotusmiehestä, joka tarkoittaa tiedottajaa (Kuutti 2012, 196) – työntekijän tiedot ja taidot eivät välttämättä riitä vanhojen arkistojen tutkimiseen ja tiedon käsittelyyn. Myöskään arkistonhoitaja ei historiikin kirjoittamista omin voimin pysty hoitamaan. Hänellä on tietoa vanhoista ajoista, mutta häneltä puuttuu kyky historiankirjoittamiseen. Arkistonhoitaja ja tiedotusmies voivatkin toimia yhteistyössä: arkistonhoitaja pitää huolen arkistosta, tuntee sen sisällön ja osaa kiinnittää historiankirjoittajan huomion tärkeisiin asioihin. Tiedotusmies kirjoittaa. (emt.)

Joissakin yrityksissä työtehtävien uudelleenjärjestelyn myötä satunnainen työntekijä on voitu määrätä kirjoittamaan firman historiaa. Tulokset ovat olleet ”masentavia”. Yrityksen historiikin kirjoitustyö olisikin määrättävä jollekulle, jolla on historiallinen koulutus. Ulkopuolinen henkilö tekee työn myös henkisesti vapaammin kuin firman oma työntekijä. (Ahvenainen 1994, 12.)

Myös Katajala (1990, 13) suosittelee teettämään historiikin henkilöllä, jolla on historia-alan koulutus – ainakin siinä tapauksessa, että tälle maksetaan. Halvin kirjoittajaehdokka ei ole aina edullisin lopputuloksen kannalta. Katajala (1990, 14) kehottaa ottamaan yhteyttä esimerkiksi lähimmän yliopiston historian laitokseen ja kyselemään opiskelijoita tai tutkijoita työhön.

Miten yrityshistoriikki pitää kirjoittaa?

Historiikin kirjoittaja ei voi olla yrityksen mainosmies. Hänen on pysyttävä totuudessa. Toimeksiantajan on annettava kirjoittajalle vapaat kädet arkistojen ja muun materiaalin käyttöön, eikä kirjoittajaa saa painostaa epäkriittisiin kannanottoihin. Ahvenaisen mukaan yrityshistoria on suorastaan tarkoitukseton, jos sitä ei tehdä tieteellisen kriittisesti. (Ahvenainen 1994, 12.)

Toisaalta ajatus ”tieteellisen kriittisestä” yrityshistoriikista vaikuttaa hieman oudolta. Jos yritys itse on työn tilaaja ja maksaja, heillä on mielestäni asiakkaana oikeus vaikuttaa työn sisältöön. Yrityshistoriikki on statussymboli (Ahvenainen 1994, 9). Mediakriittinen lukija ymmärtää yrityksen itsensä maksamaa historiikka lukiessaan, että esimerkiksi yrityksen kannalta vähemmän miellyttäviä asioita on voitu jättää pois ja vastaavasti miellyttävämpiä asioita korostaa.

Historian kirjoittaminen on aina valintoja siitä, mitä otetaan mukaan ja mitä jätetään pois. Jos historiikin tekee yksi henkilö, on se aina kirjoittajan luoma kuva kohteesta (Katajala 1990, 14). Tilaaja saattaa pitää kuvaa vääristyneenä, joten kiinteä yhteistyö tilaajan ja tekijän välillä on suositeltavaa. Se ei Katajalan (1990, 14) mukaan kuitenkaan saa kuitenkaan tarkoittaa sitä, että tilaaja määrää tekijän ”unohtamaan” historiikista ikäviä asioita.

Entä lähteet?

Katajalan (1990, 53–54) mukaan historiikki on suorasanaisten esitys, jossa on käytetty useampaa kuin yhtä lähdettä. Historiikkina ei voida pitää kirjoitelmaa, jonka ainoana lähteenä on kirjallisuus. On käytettävä myös alkuperäisiä eli henkilölähteitä. (emt.)

Wahlroos (2000, 53-54) neuvoo etsimään kaikki mahdolliset tahot ja henkilöt, jotka ovat olleet tekemisissä historiikin kohteen kanssa ja joilla voisi olla siihen

liittyvää historiallista aineistoa. Henkilölähteiden lisäksi voi hyödyntää paljon muitakin lähteitä: muistiinpanoja urheilukilpailuista, juhlista ja elinkeinoista; vanhoja kalentereita, karttoja, lehtileikkeitä, vuosikertomuksia ja kauppakirjoja. Myös lehdistä voi kysellä vanhoja valokuvia. Kokonaisia vanhoja lehtien vuosikertoja voi etsiä sekä lehtien omista arkistoista että kirjastoista. Myös tutkimukset, kuten gradut, kannattaa hyödyntää. (emt.)

Paikallislehtien arkistoja tutkimalla voi löytää tietoa, joka olisi muuten jäänyt kokonaan puuttumaan. Lisa Nevalan Hotelli Alexanderille tekemä historiikki sai valtavasti lisää materiaalia KMV-lehden arkistosta. Osa tiedoista oli sellaisia, joista henkilölähteet eivät tienneet mitään. Nevala selasi kaikki lehdet hotellin perustamisvuodesta alkaen. Aikaa tähän kului kymmeniä tunteja, mutta se kannatti. (Nevala 2013, 19-20.)

Henkilöitä haastattelemaan

Nevalan (2013, 20) mukaan haastattelukysymyksiä keksiminen helpottuu, kun ensin käydään läpi kirjallinen aineisto. Haastattelukysymyksiä on helpompi keksiä, kun huomataan puutteita kirjallisessa aineistossa. Kirjallisen aineiston pohjalta löydetään myös sopivia haastateltavia. Henkilöhaastattelut voivat kuitenkin olla historiikin kohokohta, sillä henkilöillä on muistissaan asioita, joita ei löydy kirjallisena. Lisäksi ihmisten tarinat saavat historiikin heräämään henkiin. (emt.)

Wahlroos (2000, 68) kehottaa hankkimaan henkilöhaastatteluja varten nauhurin ja testaamaan sitä ennen käyttöä. On pystyttävä nauhoittamaan kahden, eri puolilla pöytää istuvan henkilön puhetta yhdellä nauhurilla. Itselleni tämä asia ei ole mikään ongelma, olenhan tehnyt useita haastatteluita zoom-nauhurini avulla, jopa radioon. Tässä tapauksessa äänen laadulla ei ole edes suurta väliä, kunhan puheesta saa selvän.

Kannattaa tehdä lista ihmisistä, jotka tietävät ja muistavat aiheeseen liittyviä asioita (Wahlroos 68-69). Vaisaaren Huolto toimitti yrityshistoriikkiaan varten

listan sopivista haastateltavista, kuten pitkäaikaisista asukkaista ja entisistä työntekijöistä, valmiina yritykseltä, ja pyysin myöhemmin jatkoa listalle, kun tuntui että tarvitsin vielä lisää henkilölähteitä.

Wahlroos (2000, 69) suosittelee haastattelemaan useampaa henkilöä samasta asiasta, sillä ihmiset saattavat muistaa asioita väärin tai jopa salata itselleen ikäviä asioita. Itsekin jätin lopulta pari ehdotettua henkilöä kokonaan haastatteleematta, kun kävi ilmi, että he olivat huonomuistisia.

Selkeyden vuoksi on parasta haastatella yhtä ihmistä kerrallaan, paitsi siinä tapauksessa, että kaksi ihmistä tuntee tietyn tapahtuman hyvin – silloin heitä voi haastatella yhtä aikaa. Oma koti on paikka, jossa haastateltava tuntee olonsa turvallisimmaksi – siellä on siis hyvä tehdä haastattelu. Tilanteesta pyritään luomaan rauhallinen ja leppoisa ja muut ihmiset, esimerkiksi perheenjäsenet, pyydetään poistumaan huoneesta haastattelun ajaksi. Haastateltavalta pyydetään lupa käyttää haastatteluaineistoa kirjan aineistona ja mahdollisesti tallentaa ne arkistoon. Haastattelu tehdään ”myötäeläen”; ei keskeytetä haastateltavan puhetta. Kysymykset on kirjoitettu etukäteen ylös tärkeimpien teemojen mukaan, ja kysymyslistaa seurataan haastattelun edetessä. Jos haastateltava alkaa kesken kaiken puhua jostain muusta, johdatetaan hänet hienotunteisesti takaisin aiheeseen. Nauhurin lisäksi haastattelusta tehdään muistiinpanoja, mikä on avuksi nauhaa purettaessa. (Wahlroos 2000, 70-71.)

Edellä mainitut käytännön seikat ovat minulle jo paljon kokemusta hankkineena toimittajana tietenkin itsestäänselvyyksiä. Sen sijaan asia, joka on ikäväkseni pari kertaa noussut esiin Vaisaaren Huollon historiikka tehdessäni, on joidenkin ihmisten nauhurikammo. Ilokseni myös Wahlroos (2000, 71) on kiinnittänyt huomionsa tähän asiaan. Hänen mukaansa etenkin vanhuksat voivat jännittää nauhurin läsnäoloa, eivätkä halua muistiinpanoja tehtävän edes kynällä, vaikka muuten kyllä kertovat menneistä ajoista mielellään. Wahlroos ehdottaa ratkaisuksi salanauhoitusta, johon voi pyytää avuksi haastateltavan puolisoa tai lapsia. Tällainen ratkaisu tuntuu täysin käsittämättömältä, eettisesti arveluttavalta ja haastateltavaa aliarvioivalta. Sivuutan Wahlroosin ehdotuksen täysin enkä kuuna päivänä kehtaisi ehdottaa sellaista kenellekään. Ratkaisu

haastateltavien mahdolliseen nauhuri- ja muistivihkokammoon on siis valitettavasti vielä löytymättä.

Historiikin teko ei ole ilmaista

Katajala (1990, 20) korostaa historiikin kirjoittamisessa suunnittelun tärkeyttä. Rahoituksen suunnittelua hän pitää kaikkein tärkeimpänä. Jos historiikin kirjoittajalle aiotaan maksaa ja valmis teos aiotaan painattaa kirjapainossa, on tilaajan varauduttava maksamaan nämä kulut. Työskentelyä ei voi perustaa apurahoille, vaan ne ainoastaan täydentävät rahoitusta. (emt.)

Tässä kohtaa mietin itse tietysti, miten historiikin kirjoitus rahoitettaisiin kirjoittajan näkökulmasta. Jos olisin historioitsija, tekisin töitä luultavasti juuri apurahojen turvin, ellen sitten olisi niin onnekaassa asemassa, että työskentelisin jossain suuremmassa organisaatiossa, jossa saisin kuukausipalkkaa.

Historiikki voi myös tuottaa hieman rahaa, jos valmista teosta myydään. Nämä tulot pitäisi kuitenkin laskea ”palautukseksi”. Ylipäänsä on muistettava, ettei historiikin arvoa lasketa rahassa; sen arvo on muualla. Jos ja kun historiikkia myydään, on kohtuullinen hinta paras keino edistää myyntiä. Liian korkea hinta karkottaa ostajat, kun taas ilmaisjakelu voi huonontaa teoksen arvoa ulkopuolisten silmissä. (Katajala 1990, 21.)

Kirjallisuuskatsauksen lähteet:

Ahvenainen, J. 1994. Yrityshistorian kirjoittaminen. Helsinki: Finn Lectura.

Katajala, K. 1990. Historiikinkirjoittajan opas. Jyväskylä: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Kuutti, H. 2012. Mediasanasto. Jyväskylä: Media Doc Oy.

Nevala, L. 2013. Hotelli Alexanderin historiikki. Opinnäytetyö. Liiketalouden koulutusohjelma. Tampere: Tampereen ammattikorkeakoulu.

Wahlroos, L. 2000. Opas historiikirjan tekijälle. Helsinki: Finn Lectura.